

1. Το μεγάλο χάνι της Φιλίππουλης. Πίνακας - Λαδί του Βουλγαρού ζωγράφου Τζανκο Λαβρένος.

ΤΑ ΧΑΝΙΑ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

Αρχιτεκτονική εξέλιξη και λειτουργία

Τό χάνι σάν όρος είναι περικής προέλευσης και χαρακτηρίζει τό κτιριακό συγκρότημα πού χρησίμευε σάν σταθμός, άποθήκη και ξενώνας στους κύριους έμπορικούς δρόμους και άργότερα εξέλιχθηκε σέ πανδοχείο στά πιά σπουδαία άστικά κέντρα. Ή όργάνωση τών έμπορικών δρόμων σάν ιδέα είναι πολύ παλαιά, αλλά παρατηρείται μία ιδιαίτερη άνθηση

στόν Ίσλαμικό κόσμο. Τό χάνι γεννήθηκε από τήν άνάγκη νά δώσει στους ταξιδιώτες άσφαλή διαμονή και προστασία από τούς ληστές.

Ήταν άπαραίτητο στοιχείο για τήν άνάπτυξη του έμπορίου στήν Εηρά και στή θάλασσα, σέ περιοχές όπου οι πηγές έφοδιασμού και νερού ήταν λίγες και σέ άπόσταση μεταξύ τους. Φαίνεται ότι άρχικά ήταν ένας κλει-

στός χώρος πού προστάτευε μία πηγή, ό όποιος στή συνέχεια εξέλιχθηκε σέ άρχιτεκτονικό έργο.

Ή άρχή του μπορεί νά τοποθετηθεί στό σύστημα τών σταθμών έφοδιασμού (anahana), πού όργανώθηκαν από τούς Άχαιμενίδες (6ος-5ος π.Χ.) στις μεγάλες όδικές άρτηρίες, όπως στό δρόμο άνάμεσα Σάρδεις και Σούσα.

Αυτοί οι σταθμοί εφοδιασμού, τούς οποίους ο 'Ηρόδοτος ονόμαζε «καταλύσεις» και ο Κτησίαιος «εμπορία», ήταν πολυάριθμοι και στη Βυζαντινή αυτοκρατορία και βρίσκονταν σε απόσταση 50 παρασάγγες (ο ένας από τον άλλο).

Η αρχιτεκτονική εξέλιξη αυτών των κτιρίων στην αρχαία εποχή, δεν είναι γνωστή, διότι ήταν κατασκευασμένοι με εύτελη υλικά (ώμα τούβλα), τα οποία δεν αντέχουν στο χρόνο.

Ο σωστός όρος για την περιγραφή του τύπου του κτιρίου που έδινε διαμονή στα караβάνια στην κίνηση τους πάνω στους κεντρικούς εμπορικούς δρόμους είναι το «καραβάνσε-ράι» («το παλάτι των караβανιών»). Το χάνι με το οποίο συχνά συγχέεται^{112,13}, χαρακτηρίζεται σαν ίδρυμα, όπου εμπορικοί ταξιδιώτες μπορούσαν να διαμείνουν για μία περίοδο και όπου υπήρχαν εγκαταστάσεις για να πουλούν τα εμπορεύματά τους.

Οι σταθμοί των караβανιών συχνά ονομάζονται και «manzil», στα αρχαία αραβικά κείμενα.

Η ίδρυση χανιών άνηθε ιδιαίτερα τον 13ο αιώνα στην Περσία, Συρία και Άνατολια.

Ο όρος εμφανίζεται για πρώτη φορά σε Άραβική επιγραφή της Συρίας, στην περίπτωση της ίδρυσης του «Khan al - Akaba» το 1213.

Τα χάνια θυμίζουν μεσαιωνικά κάστρα με διαφορετική τελείως οργάνωση και λειτουργία.

Κτιζόνταν στους εμπορικούς δρόμους των караβανιών, σε επικραία σημεία, επικίνδυνα περάσματα, σταυροδρόμια, μεγάλες πόλεις, γέφυρες κλπ. και σε απόσταση μίας μέρας ταξίδι (το ένα από το άλλο (περίπου 20 μίλια).

Το χάνι των εμπορικών δρόμων ήταν σταθμός εφοδιασμού, ενώ το χάνι των πόλεων βρίσκεται στο τέλος του ταξιδιού, είναι πρακτείο, μέρος για εμπορική συναλλαγή και σύστημα διαμονής.

Συχνά το χάνι ήταν κάτι περισσότερο από καταφύγιο, ήταν το κέντρο ανταλλαγής ιδεών μεταξύ ανθρώπων από διάφορα μέρη του κόσμου.

Τα χάνια ήταν ιδρύματα, προσφορά της μητέρας ή της αδερφής του σουλτάνου ή των Βεζιρίδων και των άρχοντων και είχαν σκοπό τη διεύκλυνση των караβανιών στις μετακινήσεις τους και κατ' επέκταση την ανάπτυξη του εμπορίου.

Παράλληλα με το χτίσιμο των χανιών αφιέρωναν βακούφια, δηλαδή διάφορα κτίσματα, συνήθως καταστήματα για τη συντήρηση των χανιών και τη

δωρεάν φιλοξενία των περαστικών¹⁴. Στα ιδρυτικά καταστατικά πολλών χανιών υπάρχει ο όρος ότι οι επιβάτες και τα ζώα τους μπορούν να φιλοξενηθούν για τρεις μέρες, πάντοτε όμως πρέπει να φέρουν μαζί τους τις κουβέρτες.

Υπήρχαν χάνια όπου η διαμονή δεν ήταν δωρεάν, οπότε τα χάνια αυτά λειτουργούσαν σαν βακούφια για τη συντήρηση άλλων φιλανθρωπικών ιδρυμάτων: μετρεσέδων, τζαμιών, λουτρών, ιμαρέτ κ.λ.π.¹⁵.

Η τυπολογία των χανιών χαρακτηρίζεται από την άμυντική οργάνωση του χώρου γύρω από ένα αίθριο με περιορισμένα ανοίγματα στο έξωτερικό. Στο κέντρο του αιθρίου βρίσκεται συνήθως το «mascid», ένα μικρό τζαμί χωρίς μιναρέ.

Η όλη σύνθεση θυμίζει μοναστηριακή αρχιτεκτονική με τη διάταξη των κελιών γύρω από ένα αίθριο, όπου την κεντρική θέση κατέχει το καθολικό του μοναστηριού¹⁶.

Όταν οι κλιματολογικές συνθήκες δεν το επιτρέπουν το αίθριο κλείνει, οπότε προκύπτει ο κλειστός τύπος χανιού¹⁷.

Υπάρχει επίσης και ο συνδυασμός των δύο τύπων. Τα χάνια των Σελτζούκων Τούρκων χαρακτηρίζονται για τη μνημειακή μορφή τους και τον έντονο διάκομο, όπου διακρίνονται επιδράσεις περσικές και αραβικές.

Τους Σελτζούκους Τούρκους ακολουθούν οι Όθωμανοί, οι οποίοι επεκτείνονται και στα Βαλκάνια και αρχίζουν να χτίζουν χάνια στους εμπορικούς δρόμους.

Τα πρώτα Όθωμανικά χάνια κτιζόνταν στην πρωτεύουσα, την Προύσα. Χαρακτηρίζονται από μίαν άπλοισή των μορφών, αλλά η τυπολογική οργάνωση δεν παρουσιάζει καμία ουσιαστική εξέλιξη (εικ. 1). Είναι διόροφα με ορθογωνικό αίθριο, ενώ το περίγραμμά τους μπορεί να είναι πολυγωνικό, όταν εντάσσονται στον ακανόνιστο πολεοδομικό ιστό των Όθωμανικών πόλεων.

Τον 16ο αιώνα οι εγκαταστάσεις θρησκευτικού χαρακτήρα τείνουν να εξαφανιστούν και τον 17ο αιώνα τα χάνια των πόλεων καθιερώνονται σαν πανδοχεία, ξενοδοχεία με εμπορική δραστηριότητα. Είναι και αγορά και χρηματιστήριο για διάφορα είδη εμπορικά. Η όλη σύνθεση και λειτουργία θυμίζει αρχαία αγορά.

Το χάνι φέρει το όνομα του ιδρυτή ή το όνομα του κύριου προϊόντος που πουλιέται εκεί. Έτσι έχουμε το χάνι του λαδιού, το χάνι του σαπουνιού,

το χάνι του μεταξού, το χάνι των έμπόρων της γούνας κ.λ.π. Έτσι τα χάνια χλουν τον αρχικό τους χαρακτήρα, του καταλύματος των караβανιών (καραβάνσεράι) και μετατρέπονται σε εμπορικές αγορές που φιλοξενούν εμπορεύματα και ιδιοκτήτες.

Η αλλαγή αυτή στη λειτουργία των χανιών εξηγεί τη σύγχυση που επικρατεί στον αφορά τη σχέση τους με τα караβάνσεράγια και ουσιαστικά θα μπορούσε να πει κανείς ότι το εμπορικό χάνι αποτελεί εξέλιξη του караβάνσεράι με το οποίο συνυπάρχει από ένα σημείο και μετά.

Τα χάνια της Ξάνθης

Μέ την εξαπάωση της Όθωμανικής αυτοκρατορίας στα Βαλκάνια, οι ήδη υπάρχοντες εμπορικοί δρόμοι που συνέδεαν την Κωνσταντινούπολη με το Βελιγράδι μέσω Σόφιας ή Θεσσαλονίκης και παράλληλα ή Έγνατια οδός, η οποία ποτέ δεν έπαυσε να λειτουργεί, ενισχύονται με την κατασκευή ενός μεγάλου αριθμού χανιών. Η Έγνατια οδός δεν περνάει από την Ξάνθη, αλλά σε μικρή απόσταση απ' αυτήν από τη Γενιάδα, η οποία από τον 15ο αιώνα είναι το διοικητικό, στρατιωτικό και εμπορικό κέντρο της περιοχής (καθά).

Οι πρώτες πληροφορίες που έχουμε για την Ξάνθη την εποχή αυτή, προέρχονται από τα Τουρκικά αρχεία και ειδικότερα από το Όθωμανικό κτηματολόγιο του 15ου και 16ου αιώνα και αφορούν κυρίως πληθυσμιακά στοιχεία.

Την πρώτη περιγραφή της πόλης έχουμε τον 17ο αιώνα από τον περίφημο Τούρκο περιηγητή Έβλιά Σελεμπί, ο οποίος πέρασε από την Ξάνθη το 1667.

Στην περιγραφή αυτή αναφέρονται δύο χάνια¹⁸.

Στη συνέχεια η Ξάνθη εξακολουθεί να είναι ένα ασημάντο κεφαλοχώρι, μέχρι τον περασμένο αιώνα που άκμαζει ιδιαίτερα.

Διάφορα γεγονότα βοηθήσανε σ' αυτό, όπως η καλλιέργεια καπνού στην περιοχή της Ξάνθης μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της νέας πολιτικής της Όθωμανικής αυτοκρατορίας προσαρμοσμένης στις καινούριες παραγωγικές συνθήκες, όπου η παραγωγή εξαρτάται από τις ανάγκες του ευρύτερου εμπορίου και της συναλλαγής και όχι από τις ανάγκες της εγχώριας καταπόλωσης, με αποτέλεσμα την έπιβολή της μονοκαλλιέργειας.

Έπισης η μεταφορά στην Ξάνθη της

2. Ο φουρνος.

3. Το μαγαζί.

4.5. Το κυριως χάνι.

έδρας του Τούρκου έπαρχου το 1872, μετά την καταστροφή από πυρκαϊά της Γενισιάς, όπότε γίνεται τό μόνο διοικητικό, στρατιωτικό και έμπορικό κέντρο της περιοχής και τέλος η θέση της στη νέα σιδηροδρομική γραμμή που ένωσε τη Θεσσαλονίκη με την Κωνσταντινούπολη τό 1891.

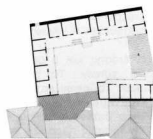
Ένωμεταξύ λόγω της τεράστιας ζήτησης των περιφίμων καπνών της περιοχής, άρχισαν νά καταφθάνουν Ήπειρώτες και Δυτικομακεδόνες, προσπαθώντας παράλληλα νά αποφύγουν την καταπίεση του Άλλή πασά των Ίωαννίνων.

Οί Ήπειρώτες αύτοί ήταν περιφίμοι τεχνίτες και έχουμε ένδιαφέροντα δείγματα της δουλειάς τους. Έκτισαν τά άνετα διάφορα σπίτια των καπνεμπόρων, τίς τεράστιες καπναποθήκες και πλήθος από μύλους, χάνια και καταστήματα.

Έτσι έξηγγείται ό μεγάλος αριθμός από χάνια που κτίσθηκε στην Ξάνθη στό 6' μισό του περασμένου αιώνα.

Όλα σχεδόν εμφανίζουν τό ίδιο μοντέλο «φουρν' μαγαζί και χάνι(ι)» δηλ. σχεδόν πάντοτε τό χάνι συνοδεύεται από μία σειρά μαγαζιά και φούρνο. Ή μελέτη ενός χανιού του τύπου αύτου και παράλληλα ή καταγραφή και φωτογράφιση των χανιών που σώζονται σήμερα στην Ξάνθη, είναι μία πρώτη προσέγγιση του θέματος. Έτσι έχουμε τά έξης χάνια:

1. Τό χάνι της οδού Λουτρώνων 20 (εικ. 2,3,4,5,6).
2. Τό χάνι των οδών Μαυρομιχάλη και

6. Κάτοψη ορόφου.

Μαλετισίου γωνία, δίπλα στό Δημαρχείο (εικ. 7).

3. Τό χάνι της οδού Δαγκλή 7 ή Μιχ. Καραολή 16 (πανδοχείον ύπνου Άδέρωφ) εικ. 8.

4. Τό χάνι της οδού Μιχ. Καραολή 87 Α (εικ. 9).

5. Τό χάνι της οδού Δαγκλή 60 (εικ. 10).

6. Τό χάνι της οδού Έλπιδος 4 (εικ. 11).

7. Τό χάνι της οδού Βενιζέλου 34 (εικ. 12).

8. Τό χάνι της οδού Βενιζέλου 72 (εικ. 13,14).

9. Τό χάνι της πλατείας Βασ. Γεωργίου (εικ. 15).

10. Τό χάνι της οδού Θήρας 69 Γ (εικ. 16).

11. Τό χάνι των οδών Θήρας και Κομοτηνης γωνία (εικ. 17)

12. Τό χάνι της οδού Κομοτηνης 55 (εικ. 18-25).

Όλα τά χάνια αύτά παρουσιάζουν την ίδια τυπολογική όργάνωση, χαρακτηριστική των Όθωμανικών χανιών των πόλεων από τό 17ο αιώνα και

μετά, όπου τά επίμερους κτίσματα διατάσσονται γύρω από μία έσωτερική αύλη, ενώ πάντα τά καταστήματα που άνήκουν σ' αύτά κλείνουν την πλευρά που θέλνει τό δρόμο.

Συνήθως είναι διάφορα, όπου στόν όροφο διατάσσονται τά δωμάτια με τό ξύλινο χαγιάτι σάν κοινόχρηστο χώρο έπικοινωνίας, ενώ στό ίσόγειο ή βοηθητικοί χώροι, αποθήκες, στάβλοι και καταστήματα.

Μία μεγάλη είσοδος άσφαλίζεται καλά με ξύλινη πόρτα και οδηγεί στό αίθριο του χανιού.

Τό περίγραμμα του χανιού έχει πολυγωνικό σχήμα και έντάσσεται ομαλά στόν ακανόνιστο παραδοσιακό πολεοδομικό ίστό της παλαιάς Ξάνθης.

Τά χάνια αύτά κτιομένα κυρίως στό 6' μισό του 19ου αιώνα φέρουν νεοκλασικές επιδράσεις στην μορφολογική όργάνωση.

Τό χάνι της οδού Κομοτηνης 55, στην Ξάνθη. Αρχιτεκτονική δομή και λειτουργία

Τό χάνι της οδού Κομοτηνης 55, βρίσκεται στό έμπορικό κέντρο της Ξάνθης και στό χώρο όπου κάθε Σάββατο γίνεται τό «παζάρι» (εικ. 18-23).

Κτίσθηκε τό 1880, όπως φαίνεται από την κτητορική επιγραφή της κεντρικής είσοδου της οδού Κομοτηνης, όπου διαβάζουμε ότι οι ιδιοκτήτες ήταν δύο, ό Δημήτριος Θ. Μοράβας

7. Το χάνι των οδών Μαυρομυχαλή και Μαλειοειδου γωνία.

8. Το χάνι της οδού Δαγκλή 7 ή Μιχ. Καρασάλη.

9. Το χάνι της οδού Μιχ. Καρασάλη 87Α.

10. Το χάνι της οδού Δαγκλή 60.

καί ὁ Μαργαρίτης Ἰωάννου, Ἠπειρώτες.

Τό χάνι αὐτό, εἶναι ἀντιπροσωπευτικό δείγμα τοῦ τύπου «φούρν» μαγαζί καί χάνι(ι)» πού Ἠπειρώτες τεχνίτες κτίζανε στό β' μῦσ τοῦ περασμένου αἰῶνα στήν Ξάνθη.

Χαρακτηρίζεται ἀπό τή γνωστή ὀργάνωση τοῦ χώρου ἀπό ἕνα ὀρθογώνιο αἶθριο, ὅπου οἱ τρεῖς πλευρές κλείνονται ἀπό τά δωματῖα τοῦ χανιού στόν ὄροφο, καί τό καφενεῖο, τίς ἀποθήκες καί τούς στάβλους ἀντίσποχα στό ἰσόγειο, ἐνῶ ἡ τέταρτη πλευρά πού θάλεπε τήν ὁδὸ Κομοτηνῆς, ἀπό τίς κατοικίες τῶν ἰδιοκτητῶν στόν ὄροφο καί τά καταστήματα καί τό φούρνο στό ἰσόγειο.

Δύο εἰσοδοί, διαμετρικῶς ἀντίθετοι, πού θρῖσκονται στόν ἴδιο ἄξονα συμμετρίας, ὁδηγοῦν στό αἶθριο.

Ἡ εἰσοδος τῆς οδού Κομοτηνῆς εἶναι ἡ κύρια εἰσοδος τοῦ χανιού καί παισιώνεται ἀπό μαρμάρινε παραστάδες μέ ἐπίκρανα, πού φέρουν μαρμάρινη ἐπίσης πλάκα, ὅπου διαμορφώνεται χαμηλωμένο τόφο πού στό τύμ-

πάνό του εἶναι χαραγμένη ἡ κτητορικῆ ἐπιγραφή.

Ἀπό τήν εἰσοδο αὐτῆ ἕνα πέρασμα («διαβατικό»), ὁδηγεῖ στήν ἐσωτερική αὐλή τοῦ χανιού. Χαρακτηριστικό εἶναι τό «παρτηρητήριο» στό «διαβατικό» προσιτό μέσω ἑξίλινης σκάλας, ἡ ὁποία σήμερα ἔχει καταστραφεί, ἀλλά σώζονται τά ἴχνη τῆς.

Ἡ ἄλλη εἰσοδος συνδέει τό χώρο ὅπου γίνεται τό «παζάρι» τοῦ Σαββάτου μέ τό αἶθριο τοῦ χανιού (εἰκ. 19).

Οἱ εἰσοδοί αὐτοί ἀσφαλίζονται μέ μιά μεγάλη δίφυλλη ἑξίλινη πόρτα.

Ἐνα ἑξίλινο χαγιάτι ἀναπτύσσεται κατὰ μήκος τῶν δωματίων, ὅπου διακρίνεται ἡ πόρτα ἐπικοινωνίας μέ τό χώρο τοῦ φούρνου.

Ἡ ὄψη τῆς οδού Κομοτηνῆς χαρακτηρίζεται γιά τίς νεοκλασσικές τῆς ἐπιδράσεις μέ τά ἀπλά γραμμικά πλαίσια τῶν ἀνοιγμάτων, τίς ὀριζόντιες διακοσμητικές ταινίες, τίς ψευδοπαραστάδες καί τά ἐπίκρανα, ὅλα ἀνά πέτρα.

Ἐνα μεγάλο τμήμα τῆς ὄψης ἔχει ἀλωθωθεῖ σήμερα. Ἐτοῖ τά καταστήμα-

τα δέν ἔχουν τήν ἀρχική τους ὄψη καί ἡ κατοικία τοῦ ἐνός ἰδιοκτητῆ πού χρησιμοποιεῖται σάν ὀδοντιατεῖο, μορφολογικά, ἔχει τελείως καταστραφεί μέ τίς ἐπεμβάσεις πού ἔχουν γίνει (εἰκ. 21). Ἐγίνε προσπάθεια γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ὄψης στήν ἀρχική τῆς μορφή (εἰκ. 22).

Ἡ ἄλλη ἐξωτερικῆ ὄψη τοῦ χανιού πού εἶναι στραμμένη στό χώρο τῆς λαϊκῆς ἀγορᾶς εἶναι λιγότερο προσεγγισμένη. Εἶναι χαρακτηριστικῆ ἡ συμμετρικῆ τῆς ὀργάνωση μέ τό ἀνοιγμα τῆς εἰσοδου κεντρικά στό ἰσόγειο καί τήν παράταξη τῶν παραθύρων τῶν δωματίων στόν ὄροφο. Ἐνας μεταλλικός ἐξώστης, πάνω ἀπό τήν εἰσοδο τοῦ χανιού, τονίζει τόν ἄξονα συμμετρίας τῆς ὄψης, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται πῆρνη στό σύνολό τῆς (εἰκ. 20).

Ἡ στατικῆ κατάσταση τοῦ συγκροτήματος εἶναι ἱκανοποιητικῆ.

Ὁ φέρων σκελετός ἀποτελεῖται ἀπό λιθοδομῆ καί «μπαγδατί». Ἡ στέγη δέν παρουσιάζει ἰδιαίτερα προβλήματα. Μόνον οἱ ἑξίλινες κατασκευές ἔχουν ὑποστεί φθορές λόγω τοῦ χρό-

11. Το χάνι της οδού Ελπίδος 4.

12. Το χάνι της οδού Βενιζέλου 34 (πανδοχείο «Θράκη»).

13,14. Το χάνι της οδού Βενιζέλου 72.

15. Το χάνι της Πλατείας Βασ. Γεωργίου.

νου και της έλλειψης συντήρησης και χρειάζονται μερική ή ολική ανακατασκευή.

Σήμερα τό κυρίως χάνι, ό ξενώνας, έχει καταλήξει νά είναι τρώγλη, καταφύγιο μερικών ταλαιπωρημένων πομάκων από τά γύρω χωριά.

Ό στάβλος λειτουργεί κάθε Σάββατο που γίνεται τό παζάρι, ενώ τό καφεενόυ καθμερινά. Επίσης τά καταστήματα και ό φούρνος λειτουργούν κανονικά. Τό χάνι μέ τήν ύπ' αριθ. Α/Φ31/4833/456/5.5.76 απόφαση του

Υπουργείου Πολιτισμού και Έπιστημών, έχει χαρακτηρισθεί διατηρητέο μνημείο. Υπάρχει όπωσδήποτε δυνατότητα αναστήλωσης και επαναχρησιμοποίησης του.

Πρόταση

Η όλη αρχιτεκτονική σύνθεση και τυπολογία του χανιού προσφέρεται για τή μετατροπή του σε φοιτητικό ξενώνα, ό όποιος είναι άπαραίτητος για

τήν κάλυψη των στεγαστικών άναγκών των φοιτητών του Παν/μίου της Ξάνθης (εικ. 23α,β,γ). Βασικά σημεία τής πρότασης είναι:

1. Άποκατάσταση των όψεων στην άρχική τους μορφή, όπου είναι δυνατή.
2. Η διατήρηση τής τυπολογίας με μικροεμβάσεις για τήν προσαρμογή τής στή νέα χρήση. Σύνθεση των δωμάτων του χανιού με τά δωμάτια των δύο κατοικιών των ιδιοκτητών.

Διαμόρφωση του ίσογειού σε κοινό-

20. Η όψη του χανιού που θέλπει το χώρο της λαϊκής αγοράς.

16. Το χάνι της οδού Θηρας 69Γ

17. Το χάνι της οδού Θηρας και Κομοτηνής γυναι.

18, 19. Το χάνι της οδού Κομοτηνής 55. η κυρία είσοδος της οδού Κομοτηνής, η είσοδος του χανιού, που θάβεται στο χώρο όπου κάθε Σάββατο γίνεται το παζάρ.

χρηστο χώρο όπου το καφενείο, οι αποθήκες και οι στάβλοι μετατρέπονται σε ρεσεψιόν, έστιατόρια και αναψυκτήρια, αντίστοιχα.

3. Τα καταστήματα εξακολουθούν να λειτουργούν σάν καταστήματα, τó ίδιο και ο φούρνος.

4. Τó χαγιάτι κλείνει με τζαματό, ώστε να χρησιμοποιηθεί σάν αναγνωστήριο.

τών μέσων τού 16ου αιώνα πληροφορούμαστε ότι ó Κοσα Davud Pasa είχε αφιερώσει γιά ένα τζαμί, έναν μεντρεσέ, ένα σχολείο και ένα πιναχοκμείο πού είχε χτίσει στην Κωνσταντινούπολη, πολλά κτίσματα στό Βολόνια και στό Μ. Άσια μετάξυ αυτών στό Σκόπια θριοκονίται τó έξης: ένα μεγάλο διπλό λουτρό, μισρό στό τó γέφυρα τού 'Αβίου, ένα άλλο μικρό λουτρό κοντά στόν 'Αβίό, ένα χάνι κοντά στό μεγάλο λου-

τρό και τó νομισματοκοπέιο, πού θριοκονίται κοντά στό χάνι-.

6. Α.Κ. Ορλάνδος, Μοναστηριακή αρχιτεκτονική, Β' έκδοση, Άθινα 1958, σελ. 27.

7. J.J. Björnstahl, Τó οδοποιητικό της Θεσσαλίας, 1779, σελ. 122. -Επισκόφηται όλο τó χωριό (έννοει τó Τέμμη) καθώς και τó χάνι ή πανδοχείον, πού ó Μελέτιος αναφέρει, στό Γεωγραφία του. Είναι αρκετά μεγάλο, οι τοίχοι του από

Σημειώσεις

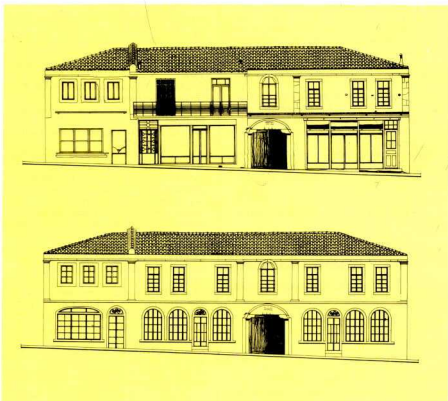
1. Π.Κ. Ένεπεκίδης, 'Η Θεσσαλονίκη στό χρόνια 1875, 1912 (1981), σελ. 94 -πρόκειται γιά τó χάνι, πού οι Γάλλοι (έπομένως και πολλοί έπίσης Γερμανοί πού τούς άρρσει να μιμούνται), τó ονομάζουν «καρβανσεράι», πού έγω πρτέ δέν τó άκουσα άπό έναν ντόπιό της Ευρωπαϊκής Τουρκίας».

2. Vilmaž öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, İstanbul 10 (1978, σελ. 331 'Από τó καρβανσεράνγιο όσα είναι άπλούστερα ονομάζονται χάνια (αυτά δέν πρέπει να τά συγχέουμε με τά χάνια οδοποιών, τά όποια δέν είναι θακούφια, δηλ. με τά σημερινά ξενοδοχεία και τά έμπορικά χάνια των πόλεων).

3. Sebald Hakkı Erdem, Works of Turkish Architecture: «Τά χάνια, τά όποια ήταν ένας συνδυασμός καρβανσεράι, σταθμού, άποθηκών, γραφείων και έργαστηρίων...»

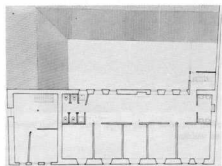
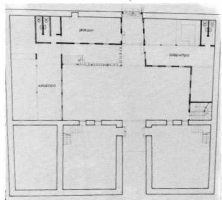
4. Β. Δημητριάδης, 'Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τόν 'Ελληνικό Τσελεμπί, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 105: -Γιά τó τζαμί, τόν μεντρεσέ, τó πιναχοκμείο, τó λουτρό, τó καρβανσεράι και τó χάνι πού έχτισε στό Σκόπια αφιέρωσε τά εισοδήματα ενός χωριού και ενός άγορκτημάτος στην περιοχή τού Tatar Pazari, καθώς και ενός λιβαδιού και ενός ταφικού στό Φιλιππούλη».

5. Β. Δημητριάδης, 'Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τόν 'Ελληνικό Τσελεμπί, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 115: -'Από Βακουφικό τεφτέρι

21. Όψη τής οδού Κομοτηνής.

22. Αποκατάσταση τής όψης τής οδού Κομοτηνής.

23 α,β,γ. Πρόταση μετατροπής του χανιού σε φοιτητικό ξενώνα, α) Κάτοψη Ισογειού, β) Κάτοψη α' επιπέδου, γ) Κάτοψη β' επιπέδου.

πέτρα, μοιάζει με φρούριο. Δωμάτια δεν υπάρχουν, οι άνθρωποι μένουν κοντά σ' άλλα πάνω σε ψηλούς καναπέδες από μάρμαρο. Τη στέγη στηρίζουν δέκα ξύλινοι στύλοι, που οι βάσεις τους είναι από μάρμαρο. Έξω πλάι, στην είσοδο, δεξιά, βλέπεις ένα κομμάτι από μαρμάρινο στόλο, με δυσανάγνωστη ελληνική επιγραφή. Τό χάνι αυτό είναι κτισμένο από κάποιον Κωνσταντινουπολίτη αρχιτέκτονα και δώδεκα τουρκόικα χωριά έχουν συμβάλει στην οικοδομή».

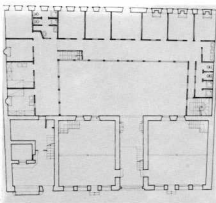
8. Όπως είναι γνωστό, οι ιστορικές γνώσεις του 'Εβλιά Τσελεμετι είναι αμφοιθηθήσιμες, άλλ' τ'ό, αναφέρεται σε περιγραφή πραγμάτων της εποχής του, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι έχει κάποια αξιοπιστία.

9. Την πληροφορία αυτή ή συγγραφέας την έχει από τον κ. Στέφανο Ίωαννίδη, που κι αυτός την άκουσε από τον Μαργαρίτη Μαργαρίτση (πρόβανε την τελευταία χρονιά της κατοχής). Έγινος του Μαργαρίτη Ίωαννου, που τό χάνι του είναι τό κύριο θέμα της έργασιος αυτής.

Χριστίνα Ζαρκάδα

Αρχιτέκτων-Ανασθηλωτρια

Τό έργο αυτής δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά τό 1982 στο Θρακικό Χρονικό τό 1982

Βιβλιογραφία

- Π.Α. ΓΕΩΡΓΑΝΤΖΗΣ, Συμβολή εις την Ιστορία της Εσάνης, Εσάνη 1976.
Θρακικά Χρονικά, «Εσάνη 1980- 1981. Νο 36.
Α.Ε. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ιστορία της Μακεδονίας 1354 - 1833, Θεσσαλονίκη 1969.
Κ. ΜΟΞΚΟΦ, Θεσσαλονίκη, Τομή της μεταπρατικής πόλης.
Κ.Π. ΕΝΕΠΕΚΙΔΗΣ, Η Θεσσαλονίκη στά χρόνια 1875 - 1912, Θεσσαλονίκη 1981.
Ν. Κ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Θεσσαλονίκη 1900 - 1917, Θεσσαλονίκη 1980.
Β. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τόν Έβλιγιάν Τσελεμετι, Θεσσαλονίκη 1973.
Α.Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ, Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική, β' έκδοση, Αθήνα 1958.
ΤΟΠΙΟΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ, Χαρακτικά Ξενών περιηγητών για την Ελλάδα, 18ος αιώνας, Α' Όκόρ, Αθήνα 1979.
J.J. BJORNSTANHL, Τό οδοιπορικό της Θεσσαλίας, 1979.
SEAD HAKKI ERDEM, Works of Turkish Architecture.
DAVID MACAULAY, La città Romana, Roma 1975.
MARIO MORINI, Atlante di Storia dell'urbanistica, Milano 1963.
YONKA KOTSEVA, Tsanko Lavrenov, Sofia 1972.
Θ. ΚΑΡΖΗΣ, Οι χαμένες πατρίδες τών Έσλίων, β' έκδοση, Αθήνα 1979.
JOHN HOAG, Islamische Architektur, Stuttgart 1976.
YILMAZ ÖZTUNA -Büyük Türkiye Tarihi-Istanbul 10, 1978.
S.K. YETKIN, L' architecture Turque en Turquie, 1962.
«ANADOLU» Da Selcuklu Kervansarayları (Καραβασανέργιοι τών Σελτζούκων στην Ανατολία), Tarih Dergisi 20, 1965.
«Munir Aktepe, izmir Hanları ve carislan hakkinda on bilgi (Μία πρώτη παρουσίαση των χανιών και τών αγορών της Σμύρνης) Tarih Dergisi 25, 1971.
OMER ÖZBEK, «Egridir Mübarizuddin Ertokus Kervansaray», Vakiflar Dergisi 11, 1976.
FILIZ AYDIN «Oğuz, izmir-cesme Kanuni Kervansarayı», Vakiflar Dergisi 11, 1976.
MEHMET ZEKİ PAKALIN, «Osmanli tarih deyimleri ve terimleri Sozlugü II», Istanbul 1971.
I. ΛΑΔΡΟΣ, Λεξικόν Τουρκοελληνικόν, Τόμ. 1-2, Κωνσταντινούπολη 1899.
ULVA VOGT - GÖKNIT, Osmanische Türkei, München 1966.
N. ELISSERT, The Encyclopaedia of Islam, Τόμ. IV, 1977.

The Inns of Xanthi: Architectural Development and Function

Chr. Zarkada

The Greek word «chani» (=inn) is of Persian origin and originally described the building complexes along the main commercial roads used as stations, storehouses and hostels. The inns of the urban centers are their direct successors.

The architectural evolution of these buildings in antiquity is not known, since the building materials employed for their construction were especially time-perishable.

The inns were erected on the commercial routes, on significant locations, dangerous passes, cross roads, in big cities, on bridges, etc., and in a distance of approximately 20 miles the one from the other.

The inn of the provincial, commercial road functions as a refilling station, while that of the city, where the long journey terminates, as an agency, a place for commercial transactions and sojourn. In the 17th century the urban inns are fully developed in hotels with commercial activity. For their composition and function they resemble to the ancient agora.

Commencing with the Turkish occupation of the Balkans, a great number of inns is erected along the already existing main commercial roads: the road connecting Constantinople with Belgrade via Sofia or Thessaloniki; and the ancient Egnatia road.

In 1667 the famous Turk traveller Evliy Celebi gives the first description of the town Xanthi in which two inns are mentioned. The town becomes an important urban center in the 19th century, due to the extensive cultivation of tobacco, on the one hand, and to the new developmental policy of the Ottoman Empire, on the other: in 1872 Xanthi becomes the seat of the Turk prefect and as a result the only administrative, military and commercial center of the area. Owing to its geographic position, the town is included in the plan for the new railroad that connected Thessaloniki with Constantinople in 1891.

Soon a pressing demand for its famous tobacco led a great number of Epirotan and Macedonian workers to the town. The Epirotans, in particular, being most skillful craftsmen, are responsible for a variety of representative buildings: two-storied houses, huge tobacco store-houses, mills, inns and shops.

All the inns of Xanthi display the same layout, that is typical of the urban inns from the 17th century on: the individual buildings are arranged around a court and are usually two storied; the rooms occupy the story and communicate through an outer wooden loggia facing the yard; supplementary rooms used as store rooms, stables and shops form the ground floor; the shops open towards the street; a heavy wooden door secures the entrance of the inn and gives access to the yard.